

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/161017,54-rocznica-wydarzen-Marca-68.html>
16.05.2024, 09:13

54. rocznica wydarzeń Marca '68

Data publikacji 08.03.2022

---

8 marca 1968 r. na dziedzińcu Uniwersytetu Warszawskiego studenci zorganizowali wiec w obronie wolności obywatelskich oraz Henryka Szlajfera i Adama Michnika relegowanych z uczelni za organizację manifestacji w proteście przeciwko cenzurze. Na teren uczelni wdarły się oddziały ZOMO i ORMO, pacyfikując zgromadzenie. W tłumieniu manifestacji wzięły udział liczne grupy „aktywu robotniczego”, które z wyjątkową brutalnością atakowały zgromadzonych. Te wydarzenia zapoczątkowały ogólnopolską falę protestów, w których wzięły udział dziesiątki tysięcy osób.

Atmosfera niezadowolenia narastała w polskim społeczeństwie od 1964 r., kiedy to władze zaczęły istotnie ingerować w życie polskiej inteligencji. Nasilona cenzura, ograniczanie środków na działalność kulturalną i naukową wywołały społeczne niezadowolenie. Intelktualiści z niepokojem obserwowali działania władzy, które dotyczyły to środowisko. Po usunięciu z Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Leszka Kołakowskiego wielu z nich zrezygnowało z członkowską w PZPR.

Nie bez znaczenia była również napięta sytuacja międzynarodowa wynikająca z wojny sześciodniowej toczonej przez Izrael i państwa arabskie. Stało się to pretekstem do rozpoczęcia w Polsce kampanii antysyjonistycznej, która pozwalała komunistom na prowadzenie rozgrywek pomiędzy ścierającymi się frakcjami w obozie władzy – „partyzantami” skupionymi wokół gen. Mieczysława Moczara i „technokratami” popierającymi Edwarda Gierka. Władysław Gomułka w 1967 r. podgrzał atmosferę wewnątrz PZPR otwarcie, nazywając osoby narodowości żydowskiej „V kolumną”. W efekcie rozpoczęto czystkę z „wrogiego elementu” w aparacie partyjnym, Służbie Bezpieczeństwa i w armii. Warto zaznaczyć, że w wojsku czystkę przeprowadzał Wojciech Jaruzelski, wówczas szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego. Stanął na czele specjalnej komisji weryfikacyjnej, która oficerów pochodzenia żydowskiego lub podejrzanych o sympatie proizraelskie usuwała lub degradowała.

Symbolem cenzorskich działań władz komunistycznych było zdjęcie ze sceny spektaklu „Dziady” przygotowanego przez Kazimierza Dejmka w Teatrze Narodowym w Warszawie. Społeczeństwo było przekonane, że władze są niechętne temu przedstawianiu z uwagi na zawołowane treści patriotyczne nawiązujące do ówczesnej historii. Wzmogło to zainteresowanie młodzieży spektaklem, której spontaniczne reakcje spowodowały zaniepokojenie władz i decyzję o zawieszeniu jego wystawiania.

30 stycznia 1968 r. odbyło się ostatnie przedstawienie, po którym doszło do manifestacji zorganizowanej przez tzw. „komandosów”, czyli młodzież aktywnie uczestniczącą w życiu politycznym i społecznym, oraz studentów Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej. Władze zatrzymały kilkadziesiąt osób, karząc je karami grzywny.

1 lutego młodzież rozpoczęła zbieranie podpisów w sprawie przywrócenia „Dziadów”, następnie 29 lutego Związek Literatów Polskich przyjął rezolucję, w której potępił politykę kulturalną państwa. Środowisko warszawskich studentów postanowiło zareagować na ogłoszoną 4 marca decyzję władz Uniwersytetu Warszawskiego o relegowaniu Adama Michnika i Henryka Szlajfera uznanych za organizatorów manifestacji z 30 stycznia.

W konsekwencji wiec z 8 marca i jego pacyfikacja stały się początkiem kilkudniowych manifestacji w stolicy, które następnie objęły Częstochowę, Gdańsk, Lublin, Poznań, Kraków, Radom, Wrocław, Rzeszów, Opole. Władze komunistyczne reagowały na protesty z dużą brutalnością, rozbijając zgromadzenia, relegując studentów z uczelni oraz orzekając w przypadku zatrzymanych surowe kary więzienia. By zniechęcić studentów do jakiegokolwiek aktywności władze podjęły również decyzje o wysłaniu „młodych gniewnych” do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Ponadto Uniwersytet Warszawski rozwiązał kierunki na wydziałach, gdzie opozycyjna działalność studentów była szczególnie silna. Represje dotknęły także „nielojalnych” pracowników naukowych, których zwolniono z uczelni. W ich miejsce zatrudniono osoby bez odpowiednich tytułów naukowych i doświadczenia, co negatywnie wpłynęło na stan edukacji kolejnych roczników studentów.

Komunistyczne władze, dławiąc rodzący się ruch obywatelski, doprowadziły do ucieczki z Polski wybitnych ludzi ze świata kultury i nauki. W tym kontekście nie małe znaczenie miała również kampania antysemicka, która zmusiła osoby z żydowskim pochodzeniem do emigracji. W efekcie żydowska kultura i instytucje życia żydowskiego w Polsce straciły na znaczeniu, a ich zasięg oddziaływania uległ znacznemu osłabieniu. Należy zaznaczyć, że wśród emigrujących znalazło się ok. 200. byłych pracowników bezpieczeństwa i informacji wojskowej, odpowiedzialnych za zbrodnie stalinowskie (m.in. Stefan Michnik, Oskar Karliner, Aspis Feliks, Maksymilian Lityński), którzy nigdy za swoje czyny nie zostali osądzeni.

Ponadto walka wewnątrz PZPR także doprowadziła do zmian. Z partii wyrzucono ponad 8 tys. osób. 80 funkcjonariuszy wysokiej rangi utraciło swoje stanowiska, 14 z nich pełniło funkcje ministerialne. Zdymisjonowany został m.in. Mieczysław Moczar, natomiast z funkcji przewodniczącego Rady Państwa odszedł Edward Ochab.

Więcej informacji o Wydarzeniach Marca 1968 r. znajdziecie Państwo w publikacjach i wystawach Instytutu Pamięi Narodowej poświęconym temu zagadnieniu. Zapraszamy do zapoznania się z materiałami zgromadzonymi na naszym portalu [marzec1968.pl \(https://polskiemiesiace.ipn.gov.pl/mie/wszystkie-wydarzenia/marzec-1968/112490,Marzec-1968.html\)](https://polskiemiesiace.ipn.gov.pl/mie/wszystkie-wydarzenia/marzec-1968/112490,Marzec-1968.html) oraz Portalu Przystanek Historia w zakładce „Marzec 1968”. Wśród licznych artykułów polecamy:

- Włodzimierz Suleja, [Gorący marzec roku 1968](#)
- Konrad Rokicki, [Niedoszły „polski miesiąc”. Luty 1968 r.](#)
- Rafał Opulski, [Pomarcowa emigracja](#)
- Jacek Zygmunt Sawicki, [Marzec'68 na esbeckich taśmach](#)

Wydarzeniom Marca '68 poświęcone są publikacje źródłowe IPN, m.in. „Marzec 1968 w dokumentach MSW”, „Marzec 1968 na Politechnice Gdańskiej w dokumentach” na przygotowanej przez Archiwum IPN wystawie, która znajduje się pod poniższym linkiem: <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/wystawy/wystawy-elementarne/129370,Marzec-03968.html>,

Zachęcamy również do zapoznania się z licznymi publikacjami wydanymi przez wydawnictwo IPN, które są poświęcone wydarzeniom z marca 1968 r.

W 2006 r. opublikowana została monografia „Polski rok 1968” autorstwa prof. Jerzego Eislera (dostępna online pod adresem: <https://przystanekhistoria.pl/pa2/biblioteka-cyfrowa/publikacje/23767,Polski-rok-1968.html>) oraz zbiór materiałów IPN pt. „Marzec '68 w Wielkopolsce” (dostępny online <https://ipn.gov.pl/pl/publikacje/ksiazki/12575,Marzec-68-w-Wielkopolsce.html>). W tym samym roku ukazała się również pozycja „Dolnośląski Marzec '68. Anatomia protestu” autorstwa Włodzimierza Sulei (dostępna online: <https://przystanekhistoria.pl/pa2/biblioteka-cyfrowa/publikacje/23764,Dolnoslaski-Marzec-6>

[8-Anatomia-protestu.html](#)).

W 2010 r. ukazała się praca zbiorowa pt. „Marzec '68 w Łodzi”.

W 2019 r. ukazała się praca naukowa „Marzec i po marcu. Wpływ kryzysu Marca 68 na środowiska naukowe i kulturę Polski ludowej. Seria: Dziennikarze. Twórcy. Naukowcy” pod red. Przemysława Benkena, Tadeusza P. Rutkowskiego. Tom zawiera dziesięć artykułów badaczy pochodzących z różnych ośrodków naukowych na temat konsekwencji Marca 1968 r. dla środowisk naukowych, dziennikarskich i literackich. Wśród artykułów są zarówno studia dotyczące instytucji, jak i poszczególnych przypadków oraz biografii.

